

Nieuwsbrief nummer 3, september/oktober 2005

Inhoud en Colofon

1. Programma nieuws
2. Overig nieuws
3. In de pers
4. Informatie voor projectleiders

Dit is een nieuwsbrief van het BSIK
Klimaat voor Ruimte programma

Met bijdragen van:

Kees Dorland, Thijs de la Court, Eddy
Moors, Florrie de Pater, Daniëlle
Roeleveld, Ottelien van Steenis, Jeroen
Veraart

Redactie:

Kees Dorland, Jeroen Veraart

Eindredactie:

Ottelien van Steenis

Info

Programmabureau Klimaat voor Ruimte
E: info@klimaatvooruimte.nl
T: 0317-474239
www.klimaatvooruimte.nl

Wilt u deze nieuwsbrief verspreiden onder uw medewerkers en andere belangstellenden!

Deze nieuwsbrief is bedoeld voor alle betrokkenen bij en geïnteresseerden in het BSIK Klimaat voor Ruimte programma en bedoeld om elkaar te informeren over alle nieuwsfeiten, stand van zaken projecten, bijeenkomsten, pers en wat er verder maar te weten valt over het programma.

Uiteraard is er de mogelijkheid om berichten te laten plaatsen in de nieuwsbrief. De volgende nieuwsbrief zal verschijnen in december.

Deadline voor inleveren van kopij is:

<u>verschijningsmaand</u>	<u>deadline voor inleveren kopij</u>
december	30 november

Opgeven:

Indien u regelmatig op de hoogte gesteld wilt worden over het Klimaat voor Ruimte programma, kunt u zich op onze site opgeven voor toezending van de nieuwsbrief (of per email: info@klimaatvooruimte.nl).

Nieuw op de website:

TIP: kijk voor klimaatbijeenkomsten ook eens in de agenda op onze website.

1. Programma nieuws

➤ Nationaal congres 'Omgaan met klimaatverandering in bestuurlijk Nederland', 29 november 2005

Op 29 november 2005 zal in het Kurhaus, Den Haag, het nationaal congres 'Omgaan met klimaatverandering in bestuurlijk Nederland' plaatsvinden. Dit congres wordt georganiseerd door Klimaat voor Ruimte, gelieerde BSIK programma's Leven met Water en Habiforum en ESPACE (Europees project 'European Spatial Planning: Adaptation to Climate Events'). Het congres richt zich op de bestuurders van Nederland. Centraal staat de vraag hoe Nederland omgaat met klimaatverandering, mede naar aanleiding van de motie Lemstra.

De resultaten van het congres zullen worden meegenomen in de verdere vormgeving van het adaptatieprogramma van de Nederlandse overheid. De resultaten zullen ook richting geven aan de nadere invulling van gebruikersgericht onderzoek binnen het BSIK programma Klimaat voor Ruimte en gelieerde BSIK programma's. Mocht u geen persoonlijke uitnodiging hebben ontvangen, maar wel willen deelnemen dan kunt u contact opnemen met Ottelien van Steenis (E: ottelien.vansteenien@wur.nl; T: 0317 – 474239).

BSIK KvR agenda

2005

Vergaderingen:

22 november: Programmaraad
25 november: Maatschappelijke
Advies Raad
13 december: Bestuur

Congres:

29 november: Omgaan met
klimaatverandering in bestuurlijk
Nederland (op uitnodiging)

➤ **Update eerste tranche projecten**

Inmiddels zijn alle subsidieovereenkomsten voor de goedgekeurde projecten in de eerste tranche verzonden voor ondertekening. Het betreft de volgende projecten:

- CS1 North-Atlantic Ocean Monitoring and Modelling
- CS2 Monitoring / model validation against CESAR data
- CS3 Representation of soil moisture and root water uptake in climate models
- CS4 The regional climate impact of aerosols
- CS5 Patterns of climate change
- CS6 Refinement and application of a regional atmospheric model for climate scenario calculations of Western Europe
- CS7 Tailoring climate information for impact assessment applications
- CS8 Time series information
- CS9 Modelling and reconstructing precipitation and flood frequency in the Meuse catchment during the late Holocene
- ME1 Integrated observations and modelling of greenhouse gas budgets at the ecosystem level in the Netherlands
- ME2 Integrated observations and modelling of greenhouse gas budgets at the national level in the Netherlands
- ME3 Soil carbon dynamics and variability at the landscape level: its relation to aspects of spatial distribution in national emissions databases
- A1 Ecological monitoring and responses in the water system under climate change
- A2 Adaptations in the EHS: solutions through multi functional land use management
- A8 Transport and adaptation
- A9 Financial services in climate change adaptation and mitigation
- IC8 PRObin a method to Facilitate the Interactive Linking of Expert knowledge to Stakeholder assessment (PROFILES)

Op korte termijn zullen alle overeenkomsten getekend zijn, waarmee de eerste 17 projecten in het KvR-programma officieel van start gaan.

➤ **Update tweede tranche projecten**

In de afgelopen maanden hebben besprekingen plaatsgevonden met de leiders van bijna alle projecten in de tweede tranche:

- ME5 The effect of spatial arrangement of wetlands on water quality improvement and carbon sequestration in a multi-functional landuse setting
 - A6 Climate related shifts in the NCP ecosystem, and consequences for future spatial planning
 - A7 ACER: developing Adaptive Capacity to Extreme events in the Rhine basin
 - IC2 Integrated analysis of emission reduction over regions, sectors, sources and greenhouse gases
 - IC3 LANDS: Land use and climate change
 - IC5 Cost-benefit analysis of adaptation and mitigation options for climate change: methods and applications
 - IC6 Climate change and spatial planning: solutions from a multi-level governance perspective
- Onderstaande projecten zijn niet goedgekeurd. In de vervoloprogrammering zal hier in gewijzigde vorm uitwerking aan worden gegeven.
- A4 Salt water intrusion in the coastal zone
 - A5 Spatial planning and coastal zones (FRICZ)
 - IC6 Multi-level governance in the climate change regime
 - IC9 CLIMATIZE
 - ME6 Participatory Assessment of Long term strategies for management of Dutch fen meadow with the use of spatial decision support tools (PAL)

Consortia zijn inmiddels benaderd. Er wordt naar gestreefd dit jaar de subsidieovereenkomsten van de goedgekeurde projecten te tekenen.

➤ **Update derde tranche projecten**

Van de tien projectvoorstellen die in de derde tranche zijn ingediend zijn de volgende acht voorstellen goedgekeurd:

- COM1 Databeheer BSIK-KvR projecten
- COM2 Omgevingsanalyse klimaatcommunicatie
- COM3 PCCC-ondersteuning en klimaatportaal
- COM4 Netwerkproject voor organiseren van dialoog
- COM5 BSIK-KvR website
- COM6 Natuurkalender
- COM7 Summer school Climate and the Hydrological Cycle

Twee projectvoorstellen hebben voorlopig een 'no go' gekregen:

- COM9 Change Magazine (vervolg na het nulnummer)
- COM10 Klimaatweekjournaal

➤ **Vervolgprogrammering**

In de vorige nieuwsbrief werden een aantal initiatieven genoemd voor projecten in de vierde en vijfde tranche. In de vierde tranche zullen dit jaar projectvoorstellen worden ingediend voor:

- ME4 Bio-energie
- ME5 Windenergie

Voorts wordt er hard gewerkt aan de Terms of References voor projectvoorstellen in de vijfde tranche:

- ❖ Landbouw
- ❖ Adaptation and Mitigation Strategies (incl. risk communication)
- ❖ Socio-economische scenario's
- ❖ Definitiestudie ruimtelijke ordening/Hot spots
- ❖ De definitiestudie 'Delta's in tijden van klimaatverandering'
- ❖ De definitiestudie 'Routeplanner 2010-2040'*

* Dit project loopt reeds.

Naar verwachting zullen in het eerste kwartaal van volgend jaar de definitieve voorstellen worden ingediend.

Voor meer informatie aangaande projecten met een "go" verwijzen wij u naar de KvR-website (www.klimaatvoorruimte.nl).

➤ **KvR neemt deel aan Europees samenwerkingsverband van nationale klimaatonderzoek-programma's: CIRCLE CA**

Op 1 oktober 2005 is het CIRCLE CA project van start gegaan. CIRCLE staat voor 'Climate Impact Research Coordination for a Larger Europe' en CA voor 'Coördinated Action'. Dit EU zesde kader project heeft twee hoofddoelen:

- ❖ Ten eerste om de nationale klimaatonderzoekprogramma's in Europa op elkaar af te stemmen, samenwerking te bevorderen en gezamenlijk te communiceren over CIRCLE activiteiten.
- ❖ Ten tweede om te komen tot gecoördineerd Europees onderzoek naar impacts van en adaptatie aan klimaatverandering om kennisbehoeften van Europese en nationale beleidsmakers te identificeren en de kennisontwikkeling te faciliteren.

Op langere termijn is het de bedoeling om vanuit CIRCLE een bureau op te richten voor gezamenlijke projecten, vergelijkbaar met brugprojecten, maar dan tussen de nationale onderzoeksprogramma's in Europa, en mogelijk zelfs de oprichting van een CIRCLE 'Centre of Excellence'. De 'kick-off' workshop van het project vindt plaats op 7 en 8 november in Lissabon. Het KvR Programmabureau zal daar vertegenwoordigd zijn door Kees Dorland, Florrie de Pater en Jeroen Veraart.

Wilt u meer weten of heeft u vragen, dan kunt u bellen met Ottelien van Steenis van het programmabureau KvR of kijk op:

<http://www.umweltbundesamt.at/en/umweltschutz/klima/projekte/circle/>

➤ **Loobos: landgebruik, klimaat en broeikasgasemissies**

Op donderdag 29 september werd stilgestaan bij het 10-jarig jubileum van de meetmast in het Loobos. Deze meetopstelling is eind 1994 door Alterra opgezet om antwoord te geven op de vraag of 'verloofing' (het vervangen van naaldbos door loofbos) van de Veluwe een gunstig effect heeft op de beschikbare hoeveelheid water. In 1996 is naar aanleiding van de dan net opgestelde Kyoto-overeenkomst de meetopstelling uitgebreid om naast de waterbalans ook de koolstofbalans van het bos te bepalen. Hiermee heeft het Loobos één van de langstlopende

meetopstellingen in de wereld waar continue de waterbalans en de koolstofuitwisseling worden gemeten. Ter gelegenheid van het jubileum werden korte presentaties gegeven over de tot nu toe bereikte resultaten en de toepassingen daarvan in het beheer en beleid. Ook werd een bezoek gebracht aan het bos en de meetmast. Door Staatsbosbeheer werd uitleg gegeven over het historisch en huidig beheer van het bos. Het geheel werd afgesloten met een quiz waarmee de kennis van de deelnemers over de functies van het bos in relatie tot hun directe leefomgeving werd getest.

Voor meer informatie over de meetlocatie zie <http://www.loobos.alterra.nl> met o.a. een lijst van publicaties waarin gebruik gemaakt is van de Loobos gegevens.

➤ **Workshops routeplanner 2010 - 2050**

Op 12 en 27 september jl. heeft het Klimaat voor Ruimte programma, in samenwerking met de BSIK programma's Leven met Water, Vernieuwend Ruimtegebruik en de ministeries VROM, LNV, EZ en V&W, twee workshops georganiseerd over mogelijkheden tot adaptatie aan klimaatverandering in een (middel)lange termijn perspectief. Voor de ministeries was daarbij van belang wat de robuuste elementen zijn uit zo'n adaptatiestrategie. Van welke maatregelen krijg je geen spijt? De interesse van de ministeries voor adaptatie vloeit voort uit de ingediende motie (maart 2005) van de heer Lemstra, lid Eerste Kamer. In de motie worden twijfels geuit of in de nota's Ruimte, Pieken in de Delta en Mobiliteit wel voldoende rekening is gehouden met klimaatverandering. De planningshorizonten van deze nota's verschillen nogal en kijken niet verder dan 2030. In november van dit jaar komen de ministeries met een formele reactie op de motie van de heer Lemstra. In de workshops is onder meer gesproken over de mogelijke adaptatieopgaven van de ministeries. Ook is er geïnventariseerd welke kennisvragen daarbij horen en in hoeverre de BSIK programma's hierop kunnen inspelen. Eén van de acties die de ministeries gaan ondernemen naar aanleiding van de motie Lemstra is het in gang zetten van een nationaal interdepartementaal adaptatieprogramma.

➤ **Vervolg communicatiestrategie**

Als vervolg op de communicatiestrategie voor ons programma zijn we in september 2005 gestart met de omgevingsanalyse. Er zijn 14 personen geïnterviewd bij diverse overheden en bedrijven. Daarnaast is via email een vragenlijst verspreid onder 20 kennisinstellingen en NGO's. We zoeken een antwoord op twee hoofdvragen:

- ❖ Hoe komen onze doelgroepen aan kennis over klimaatverandering?
- ❖ Wie communiceren er al over klimaatverandering?

Op basis van de antwoorden kunnen we onder andere bepalen welke communicatiemediën het meest geschikt zijn en met welke partijen samenwerking mogelijk is. In oktober zal alle informatie worden geanalyseerd, begin november volgt een eerste concept met de conclusies. Op basis daarvan zal het programma diverse partijen gericht om voorstellen voor communicatieprojecten vragen. Meer informatie: E: judith.klostermann@wur.nl.

➤ Programmabureau

Per 1 oktober jl. is Florrie de Pater in dienst getreden bij het Programmabureau als Netwerkmanager. Zij zal zich vooral bezig houden met het uitbreiden van het kennisnetwerk Klimaat voor Ruimte naar regionale overheden. Het is van belang dat provincies, gemeenten en waterschappen bij het programma betrokken raken, teneinde de onderzoekprojecten beter aan te laten sluiten bij de praktijk van de ruimtelijke ordening. Voor regionale overheden biedt het programma kansen om antwoorden te vinden op vragen waar zij mee zitten.

Florrie heeft jarenlang gewerkt in provincieland op het gebied van water en milieu en is bekend met de praktijk van de waterschappen en gemeenten.

T: 020 – 5982656; F: 020 – 5989904; E: florrie.de.pater@falw.vu.nl

2. Overig nieuws

➤ Tender Ruimte voor Geo Informatie geopend

De RGI-tender van 2005 is geopend. Tot 28 oktober is er gelegenheid om een pre-proposal in te dienen voor één van de drie thema's: Geo-informatie infrastructuur, Consumenten-GIS of Monitoring & Forecasting. Er is circa vijf miljoen euro BSIK-subsidie beschikbaar voor deze tender. Alle informatie en de relevante stukken zijn te vinden op: <http://www.rgi.nl>

➤ News from the UK Climate Impacts Programme

- ❖ UKCIP's new climate change checklist for business: 'A Changing Climate for Business' is one of two new UKCIP publications and is aimed at the business community. It introduces the Business Areas CLimate Impact Assessment Tool (BACLIAT) which provides a checklist for any business looking to assess their vulnerability to climate change. It also reports on the outcomes of UKCIP's pilot project which worked with eight trade associations and professional bodies to improve the engagement of UK business with climate change impacts and adaptation issues. Copies of the report can be downloaded or ordered free of charge from: http://www.ukcip.org.uk/news_dets.asp?news_id=29.
- ❖ UKCIP launches report on progress towards preparing for climate change in the UK: Elliot Morley MP, Minister for Environment and Climate Change, was the keynote speaker at a reception to launch 'Measuring Progress: preparing for climate change through the UK Climate Impacts Programme'. This report draws together studies carried out under the umbrella of the UK Climate Impacts Programme, along with evidence of emerging adaptation options. The integrated picture shows that although climate change will bring some opportunities, overall it will bring challenges, and some necessary adaptations will require considerable investment. Free copies of the report can be downloaded or ordered from: <http://www.ukcip.org.uk/resources/assessment/>.

3. In de pers

➤ Klimaatmagazine

Ruim 60.000 exemplaren van het Klimaatmagazine zijn verzonden aan een groot deel van het contactennetwerk van organisaties en personen die zich professioneel met provinciaal en lokaal klimaatbeleid bezig houden en naar alle leden van van de gemeenteraden en provinciale staten. Het Klimaatmagazine is een co-productie van het programma Klimaat voor Ruimte, de COSsen (Centra voor Internationale Samenwerking) en de Vereniging Klimaatverbond. Het werd in samenwerking met Roodbont uitgeverij een inspirerend blad vol met interviews, artikelen en voorbeelden hoe een goed duurzaamheidsbeleid een bijdrage levert aan bijna alle beleidsterreinen met focus op gemeentelijk klimaat en waterbeleid. Maar ook op het gebied van gezondheid, recreatie, ruimtelijke ordening, natuur, jongeren en internationale samenwerking wordt de laatste stand van zaken gemeld. In het Klimaatmagazine zit een uitnodiging voor de conferentie 'Duurzaamheid in Uitvoering' op 7

november a.s. Daar worden ook de resultaten van de Lokale Duurzaamheidsmeter besproken. Bij het Magazine hoort ook een mini-poster met de uitkomsten van de Landelijke duurzaamheidsmonitor 2003-2005.

Aan de uitgave heeft een interessante coalitie van partners meegewerkt: het kennisnetwerk 'Klimaat voor Ruimte' (waarbij universiteiten en onderzoeksinstituten centraal staan), het COS, Centrum voor Internationale Samenwerking (ondermeer bekend vanwege LA21 en de nationale duurzaamheidsmonitor) en Het Klimaatverbond.

Bestellen van het Klimaatmagazine kan via www.klimaatverbond.nl. Informatie over de conferentie 'Duurzaamheid in Uitvoering' op www.cosnederland.nl.

➤ **Nieuwsbrief Acht voor Ruimte**

Verschenen is nieuwsbrief nr. 25 van de samenwerkende ruimte gerelateerde BSIK kennisimpuls-programma's 'Acht voor Ruimte'. Deze nieuwsbrief is te downloaden via <http://www.kennisruimte.nl/>.

4. Informatie voor projectleiders

- ❖ Vacaturemeldingen: zoals ook in de vorige nieuwsbrief gemeld maar nog even als reminder: op onze website kunnen projectvacatures gemeld worden.
- ❖ Nu een aantal projecten al geruime tijd geleden gestart zijn, gebeurt het meer en meer dat er projectpublicaties of artikelen in de pers verschijnen. Bij eigen publicaties graag altijd het KvR-logo (mede) gebruiken, denk ook aan het melden van deze publicaties in de KvR-nieuwsbrief. Bij artikelen in de pers graag altijd de volledige naam van het programma laten vermelden.
- ❖ Projectrapporten: binnenkort worden aan de projectleiders richtlijnen gezonden voor het opstellen van projectrapporten.

Voor nadere informatie over bovenstaande punten en het opvragen van het KvR-logo kunt u contact opnemen met Ottelien van Steenis (T: 0317 - 474239, E: ottelien.vansteen@wur.nl).